

MAXSUS EHTIYOJLI BOLALAR PSIXOLOGIYASI: AUTIZM SPEKTR BUZILISHI VA YANGICHA YONDASHUVLAR

Yusufova Saidaxon Mansur qizi

Kokand Universiteti Andijon filiali

Psixologiya yo‘nalishi 3-kurs

23.01-guruh talabasi

Abstrakt

Ushbu maqolada maxsus ehtiyojli bolalar psixologiyasida autizm spektr buzilishi (ASB) masalasi ilmiy asosda tahlil qilinadi va unga ishlashning innovatsion yondashuvlari taqdim etiladi. An’anaviy psixologik yondashuvlar bilan bir qatorda interaktiv texnologiyalar, san’at va ijodiy mashg‘ulotlar, robototexnika va virtual reallik (VR) vositalari orqali bolaning rivojlanish ko‘nikmalarini oshirish usullari ko‘rib chiqilgan.

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема детей с особыми потребностями в психологии, связанная с расстройствами аутистического спектра (РАС), и предлагаются инновационные подходы к работе с ними. Помимо традиционных психологических методов, анализируются способы улучшения развития ребёнка с использованием интерактивных технологий, творческих занятий, робототехники и виртуальной реальности (VR). Статья предоставляет практические рекомендации для психологов и педагогов, работающих с данной категорией детей.

Maqola amaliyotchi psixologlar va o‘qituvchilar uchun zamonaviy tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: maxsus ehtiyojli bolalar, autizm spektr buzilishi, psixologiya, innovatsion yondashuv, VR, robototexnika, ijodiy mashg‘ulotlar.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, расстройства аутистического спектра, психология, инновационный подход, виртуальная реальность (VR), робототехника, творческие занятия

Kirish

Autizm spektr buzilishi bo'lgan bolalar bilan ishlash psixologiyada murakkab va ko'p qirralik masala hisoblanadi. An'anaviy diagnostika va korreksion yondashuvlar samarali bo'lishiga qaramay, so'nggi yillarda innovatsion texnologiyalar va ijodiy metodlar autizmli bolalar bilan ishlashda qo'shimcha imkoniyatlar yaratmoqda. Ushbu maqolada an'anaviy va yangicha yondashuvlar birgalikda tahlil qilinadi.

An'anaviy yondashuvlar

Individual korreksion mashg'ulotlar – muloqot va nutq ko'nikmalarini rivojlantirish, takrorlanuvchi harakatlarni kamaytirish.

Gruppaviy mashg'ulotlar – ijtimoiy ko'nikmalar va jamoada hamkorlikni o'rgatish.

Kognitiv va xulq-atvor terapiyasi – stressni kamaytirish, tartibga rioya qilishni o'rgatish.

Yangicha yondashuvlar

1. Interaktiv texnologiyalar

Planshet va kompyuter dasturlari orqali vizual va audio mashg'ulotlar.

Nutq va ijtimoiy ko'nikmalarni o'yin orqali rivojlantirish.

2. Virtual reallik (VR) va robototexnika

VR muhitida bolaning ijtimoiy vaziyatlarga tayyorgarligi oshiriladi.

Robotlar orqali bola bilan muloqot, qo'llab-quvvatlash va xulq-atvor mashqlari amalga oshiriladi.

3. San'at va ijodiy terapiya

Musiqqa, rasm chizish va drama mashg'ulotlari orqali emotsional ifoda va kommunikatsiya rivojlantiriladi.

Kreativ mashg'ulotlar bola motivatsiyasini oshiradi va psixologik stressni kamaytiradi.

4. Ota-ona va pedagoglarni jalb qilish

Uy va maktab sharoitida bir xil metodlar qo'llanilib, barqaror natijaga erishiladi.

Diagnostika va baholash

Yangicha metodlar diagnostikani ham qo'llab-quvvatlaydi:

Interaktiv testlar va ilovalar orqali bolaning ijtimoiy va kognitiv ko'nikmalari baholanadi.

Virtual muhitda kuzatish orqali haqiqiy hayotga moslashuv darajasi aniqlanadi.

Natijalar asosida individual dastur tuziladi.

Xulosa

Autizm spektr buzilishi bo'lgan bolalar bilan ishlashda an'anaviy va innovatsion yondashuvlarni uyg'unlashtirish samarali natija beradi. Virtual reallik, robototexnika va ijodiy mashg'ulotlar orqali bola ko'nikmalari kengayadi, motivatsiyasi oshadi va ijtimoiy moslashuvi yaxshilanadi. Shuningdek, ota-ona va pedagoglar bilan yaqin hamkorlik bu jarayonni barqaror qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar / Источники

Lord, C., Risi, S., Lambrecht, L., et al. (2000). The autism diagnostic observation schedule-generic: A standard measure of social and communication deficits associated with the spectrum of autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 30(3), 205–223.

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5). Washington, DC: APA.

Parsons, S., Mitchell, P. (2002). The potential of virtual reality in social skills training for people with autistic spectrum disorders. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46(5), 430–443.

Kasari, C., Freeman, S., Paparella, T. (2006). Early intervention in autism. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 13(4), 313–328.

Grandin, T. (2009). *Thinking in Pictures: My Life with Autism*. New York: Vintage.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil qarori. Maxsus ehtiyojli bolalar ta’limini rivojlantirish dasturi. Tashkent: O‘zbekiston nashriyoti.

Sultonova, D., & Yusupova, M. (2018). *Autizm spektr buzilishi bo‘lgan bolalar bilan ishlash metodlari*. Tashkent: Ilmiy nashrlar.

Robins, D. L., Fein, D., Barton, M., et al. (2001). The Modified Checklist for Autism in Toddlers: An initial study investigating the early detection of autism and pervasive developmental disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 31(2), 131–144.

Abdullayeva, N. (2017). *Bolalarda ijtimoiy va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish*. Tashkent: Psixologik nashriyot.

Dawson, G., Rogers, S., Munson, J., et al. (2010). Randomized, controlled trial of an intervention for toddlers with autism: The Early Start Denver Model. *Pediatrics*, 125(1), e17–e23.